

Gunnar Fjone
Fjone
3854 NISSEDAL

Fjone, 16. januar 2014

Norges vassdrags- og energidirektorat, NVE
Konsesjonsavdelinga,
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

Deres ref.: NVE 200905347-13 ksk/krn. Saksbehandler Kristine Naas.

Høringsuttalelse knytt til søknad om utbygging av Klovefossen og Støydalen kraftverk i Håtveitåna på Fjone i Nissedal kommune.

Skagerak kraft ønsker å bygge ut to kraftstasjoner, Støydalen og Klovefossen kraftverk, i Håtveitåna ved Fjone (Nissedal). Elva har sin kilde i Meselvatn og utløp i Nisser. Meselvatn ligg i et naturskjønt område, rikt på biologi og kulturverdier, rett nord for Kilåvassdraget i Fyresdal. Kilåvassdraget er freda for sin naturrikdom, bant annet pga. et rikt fugleliv. Håtveitåna er den sentrale elva i et relativt stort og uberørt vassdrag. Den flommer fort opp ved regnvær og faller raskt når regnværet opphører. Detaljene om den omsøkte utbyggingen er dokumentert i søknaden til NVE, datert 03.10.2013.

Håtveitåna med Støydalen og Klovefossen kraftverk bør ikke bygges ut. Det er mange grunner til det. Sumvirkningene blir svært store. Ved denne utbyggingen vil alle elvene på Fjone være utbygd. Det er flere sårbare og rødlista arter i område.

Undertegnede er grunneier i området og har ikke samtykket i utbygging eller bruk av veiene som jeg er deleier i.

Kulturlandskapet

Håtveitåna-vassdraget er et større område relativt uberørt av moderne inngrep. Landskapet er et rikt kulturlandskap med mange spor etter en gammel jordbrukskultur med seterbruk, høybuer, heislåtter, jernutvinning og kullbrenning. De mange kullaga en finner i jorda er spor etter mange branner, sannsynligvis menneskeskapte for å bedre beitet for husdyr. Området er og prega av uvanlig mange store verneverdige gamle furutre, spart fra hogst som en del av kulturen i det gamle jordbrukssamfunnet. Hva de skulle brukes til er ukjent, men mest sannsynlige bruksområde var tømmer til hus. Vassdraget er preget av jernutvinning, de eldste funnene er sannsynligvis fra 1000-1200 tallet. Området har og mange rester etter høybuer, små hytter som vart bruka til å lagre høy, og seterbuer. De fleste kulturminnene er ikke registrert av riksantikvaren.

Urørt vassdrag

Håtveitåna en del av et større relativt uberørt vassdrag. Vassdraget representerer en av de siste, om ikke det siste, av et stort geografisk område i kommunen som ikke er berørt av større hytte- eller

kraftutbygginger. En del av arealet tilhører kategorien inngrepsfrie naturområder i Norge (INON-områder). Det er stor sannsynlighet for at en kraftutbygging her vil være spydspissen som åpner opp for ytterligere utbygging i området. Det er vanskelig å argumentere for at en ikke kan bygge hytter og andre innretninger der det fra før er gravd og sprengt ut flere tusen kubikkmeter med stein til kraftutbygging.

Området er viktig for reinsdyr og innehar mange andre viktige naturverdier. Derfor har flere hyttebyggere fått avslag på byggesøknader i området. Når statsforvaltningen gir avslag på å bygge en liten hytte, er det vanskelig å forstå at en eventuelt kan godkjenne en stor kraftutbygging i det samme område.

Sumvirkningene

Den totale belastningen av kraftutbygging i Nissedal kommune er svært stor, og de fleste elvene i kommunen er bygd ut. I en radius på bare 20 km fra Håtveitåna er det mer enn 8 større kraftverk og en rekke minikraftverk. Størstedelen av naturen i dette området er påvirket av tidligere utbygginger på en eller annen måte. På vestsida av Nisser er det 6 elver og av disse er 5 alt utbygd, dvs. at 83% av habitattypen i og langs disse vassdragene er kraftig forstyrret av tidligere kraftutbygging i og med at elvene er tørrlagte. De fleste anlegg er bygd ut uten krav til minstevannføring. Bygger en ut den siste elva, så er 100% utbygd. En av de viktigste kravene i retningslinjene til NVE er at en skal vurdere den totale bygningsbelastningen i områder, kap. 5.9 sumvirkningene. Sumvirkningene er svært stor i det aktuelle området da alle elvene på Fjone vil være bygd ut om dette prosjektet blir realisert. Det må være en grense en stad på kor mye en kan bygge ut på et sted. Særlig med en så minimalistisk konsekvensrapport.

Lang rørgate

Utbyggingen krever ei svært lang rørgate. Inngrepet vil være vesentlig større en vanlig for et småkraftverk av denne størrelsen. Kraftverkene vil kreve en rørgate på hele 4 kilometer og hele 5 kilometer av elva får sterkt redusert vannføring. Det er en uvanlig lang rørgate på et så lite kraftverk, og på grunn av sin lengde medfører det uvanlig store naturinngrep.

Synlige inngrep

Inngrep i den øvre delen av kraftverket blir synlig fra stor avstand. Her vil anlegget ligge i et område med mye bart fjell, nesten uten vegetasjon og med god utsikt over en stor del av Nissedal.

Stor naturødeleggelse for lite kraft

Vannmengden i elva varierer sterkt på grunn av at en stor del av nedbørsområdet består av bart fjell i dagen og tynt jordsmonn. Minstevannføringen er og sett så lågt at den blir tilnærmet verdiløs for livet i og rundt elva. Et kraftverk produserer mest om vanntilførselen er jevn og kraftproduksjonen kan utnyttes på den tid av året hvor prisen er god. Er vanntilførselen ujevn, som i dette tilfelle, vil vannutnyttelsen være langt under optimalt. Mest vann vil komme vår og høst, da det er rikelig med vann i alle kraftverk og behovet for ytterligere kraft minst. Fjone kraftverk er et stort kraftverk like ved og en optimalisering av dette bør kunne gi mere kraft enn denne utbyggingen av Håtveitåna. Fjone kraftverk har og flere dammer som gir mulighet for jevn produksjon på den tid av året da prisen er best. En optimalisering av produksjonen på dette verket bør gi en vesentlig større gevinst enn å bygge ut et marginalt minikraftverk. Vi har ofret svært mye natur her i bygda for å få bygd ut Fjone kraftverk, så det vil være naturlig å bruke ressursene på det store kraftverket for å få mest ut av det i stedet for å bygge ut nye urørte naturområder.

Villrein

Det er mange flokker villrein i utbyggingsområdet vår og høst, noe som også Skagerak Energi / Faun omtaler i sin rapport. Tellende villreinareal er bare en teoretisk størrelse og har ingen praktisk verdi for dyr eller beite. Avhengig av vær og snøforhold så bruker dyrene hele området fra fjellet og ned til Nisser. Om våren deler dyrene seg i simleflokker og bukkeflokker med noen simler uten kalv. Bukkeflokkene er svært bevegelige og går ofte ned til gårdene ved Nisser og beiter på jordet. Simlene holder seg noe høyere oppe i terrenget. Det er vanlig å se simler med og uten kalv i det påtenkte utbyggingsområdet om våren, så det er sannsynlig at det er kalvingsplasser i eller nær det aktuelle området. Fylkesmannen har avslått søknader om hyttebygging i området bl. pga. av dette er et viktig villreinområde.

Fisk

Frostøl var tidligere den absolutt beste fiskeelva på Fjone, men er blitt ødelagt av reguleringer. Hovedvanntilførselen til Frostøl er fjernet og det er ikke satt krav til minstevannføring, så elven er nesten tørrlagt i store deler av året. I tillegg har brukseierforeningen rensket elveløpet og rettet ut svinger i elva. Med det fjernet de alt som fisken kan gjemme seg bak. Slike hinder i elva er viktig for å få en god fiskeelv. Det meste av dette arbeidet er nok utført uten kunnskap om konsekvensen for fiskebestanden. Det går fortsatt fisk på Frostøl, men det er minimalt i forhold til før utbyggingen. Håtveitåna er ikke noen spesielt god fiskeelv, men viktigheten av elva øker betraktelig når andre nærliggende elver er tørrlagte av tidligere utbygginger.

Røddlistarter og verdifulle fuglearter i området

Det er med jamne mellomrom observert jaktfalk, hønsehauk, tornskate og andre røddlistarter i det aktuelle området. Rune Bergstrøm beskriver et rikt fugleliv i Kilåvassdraget i 1984 (UIO rapport 79, Oslo 1985). Bergstrøm skriv at 104 arter er påvist og 69 arter er konstatert hekkende. Av disse artene nevner han storlom, hønsehauk, kongeørn, hubro og flere hakkespetter. Han nevner og at det er sett jaktfalk i området. Meselvatn og området fra Meselvatn ned mot Nisser ligg ikke langt fra Kilåvassdraget og en stor del av fuglene som er påvist i Kilå-området er arealkrevende og brukar det omsøkte området som en del av sitt leveområde. Fuglene er avhengig av at det ikke skjer større endringer i dette området om de skal overleve. Jeg har selv bruka mye tid i området og sett mange av artene Bergstrøm nevner i sin rapport. Jeg har og sett flere sjeldne arter i området, bl. jaktfalk, hubro og hønsehauk. I det aktuelle utbyggingsområdet er det en rik bestand av orrfugl som er avgjørende for hekking av bl.a. jaktfalk og hønsehauk. Det er viktig å understreke at de fleste fuglene er arealkrevende og avhengig av et stort område. Det vil være en stor feil om en tror at en kan bare kan frede reirgropa og på den måten verne fuglen. Mange fuglearter må ha et rikt utvalg av viktige biotoper i et relativt stort område rundt hekkeplassen om de skal overleve. Uten dette risikerer vi at de sakte dør ut over tid. Det som gjør det vanskelig å vurdere leveområdet for fugl er at de ikke plutselig forsvinn om en fjerner viktige biotoper. De kommer heller ikke tilbake umiddelbart om en legg til en kritisk biotop. Det som skjer i praksis er at om en fjerner kritiske biotoper for en art vil antall individer av arten sakte gå nedover over tid uten en påviselig grunn. Det er mye som tyder på at bestanden av fugl har gått ned i området mellom Nisser og Kiland siden Bergstrøm gjorde sine observasjoner. Det er sannsynlig at en utbygging vil svekke bestanden ytterligere.

Verdi for forskningen

Området mellom Napevatn og Kiland har stor vitenskapelig verdi. Området er relativt godt kartlagt på 70- og 80-tallet i forbindelse med planer om tidligere vannkraftutbygging. Et resultat av de vitenskapelige undersøkelsene var at Kilåvassdraget ble vernet. Det vil være av stor vitenskapelig verdi å kunne gjennomføre de samme vitenskapelige undersøkelsene på nytt nå og sammenligne

tidligere resultatene for å sjå endringene i individ og artsmangfoldet over tid. Det er ikke lengre så mange geografiske områder der det er relativt små naturinngrep og hvor en samtidig har gamle bestandsdata. Kunnskapen om denne habitattypen og hvordan den endrer seg over tid er mangelfull, så området er av stor verdi for naturforskningen. Området er særlig interessant med tanke på at dette var et område som har fått mye sur nedbør. Det er interessant for vitenskapen å følge med på hvordan naturen endre seg etter at mengden sur nedbør er redusert i den senere tid. Nye større inngrep som en kraftutbygging vil redusere den vitenskapelige verdien av området.

Forskning på virkningene av kraftutbygging

Kraftutbygging har medført svært store naturinngrep på Fjone i de siste 50 år. Størst er endringene knyttet til utbyggingen av Fjone kraftverk. Konsekvensen av utbyggingene er derimot ukjent. Hvordan påvirker en kraftutbygging fuglelivet, smågnagerbestanden, insekter, livet i vannet m.m.? Selv om mange av disse artene er vanlige og ikke utrydningstrua i seg selv så er mange rødlista arter helt avhengige av en rikelig forekomst av disse vanlige artene for å overleve. En reduksjon av noen av de vanlige, grunnleggende, artene kan få hele økosystemet til å kollapse. Interessante spørsmål å undersøker er hvordan påvirker den store vannkraftutbyggingen i området bestanden av disse vanlige artene. Hvordan endres vanns mengde, kvalitet og eksistens, seg etter en utbygging?

Det er naturlig å lære mest mulig om konsekvensen av de utbyggingene som er gjennomført, før en bygger ut nye urørte vassdrag. I Nissedal er det nesten ikke utført forskning på konsekvensen av en kraftutbygging for vannkvalitet, plante- og dyrelivet i og rundt elvene.

Søknad og rapport fra FAUN Naturforvaltning

Rapporten er svært dårlig, nesten verdiløs som et grunnlag for å vurdere de biologiske konsekvensene av en utbygging. Det er bare å ta seg en søndagstur, så finn en flere lavararter langs elveleiet enn de som er oppført i artslisten fra Faun naturforvaltning, som eksempel lyser klippepulverlav gult på stor avstand. Dersom en bare lager liste over et lite utvalg arter vil en ganske sikkert ikke finne de mest verdifulle artene. Feltarbeidet er utført på en tid av året der en umulig kan finne mange fuglearter. Vannlevende arter, som er de en primært kommer til å utrydde, er ikke kartlagt. Rapporten nevner en rekke ting som kan være til nytte for utbyggeren, men lar være å nevne de fleste argumenter mot utbygging. I rapporten er det mye syensing og gjetninger, og lite fakta. Gjetninger og syensing gir sjelden et riktig bilde av virkeligheten. Rapporten er mer egnet til å skjule virkelighetens biologiske mangfold enn til å opplyse om den. Det er vel derfor retningslinjene for småkraftverk er laget som de er, Olje og energidepartementet ønsker vel å skjule konsekvensen av sin politikk for offentligheten.

En slik rapport kan kanskje forsvarerets hvis det er snakk om enkelte sprette naturinngrepet av svært liten skala, men her er det snakk om å bygge ut det meste av elvehabitaterne i et stort geografisk område og da må en kreve en helt annen konsekvensutredning. Det er den samlede utbyggingen som har konsekvenser for naturmiljøet og ikke bare denne ene. Av den grunn må og konsekvensrapporten vurdere den samlede belastningen på miljøet og ikke bare denne ene utbyggingen.

Konsekvensutredninger av denne typen resulterer i en uønsket bit-for-bit forvaltning som heller burde vært vurdert mer helhetlig og langsiktig. Resultatet er et en mister styringen på naturforvaltningen i Norge.

Når en leser konsekvensrapporten, så får en det inntrykket at Skagerak Energi antyder, at naturen her på Fjone er så belastet / skadet av både surnedbør og kraftutbygging fra før, at et anlegg til kan ikke gjøre skaden verre. Det er selvsagt feil.

Bortfall av genetiskmateriale / genetisk variasjon

Genetisk variasjon blir helt kritisk for en rekke forskningsfelt i tiden fremover. Både i medisin og industriell forskning vil kjempe om de genetiske ressurser i tiden fremover. Da er det uklokt å øydelegge ressursene før de er kartlagt. I det minste bør en kartlegge den genetiske variasjonen i elva før den bygges ut. Det er synd at byråkrater, politikere og folk flest ikke har tatt innover seg hvor verdifullt det biologiske materialet og det lageret genetiske ressurser i naturen er. Det er dette som er grunnlaget for bioteknologiforskningen som skal bl. gi oss medisin mot kreft og andre alvorlige sykdommer. Mister vi deler av lagret av genetisk variasjon mister vi muligheten til å bruke denne genetikken i forsøket på å lage medisin for å bekjempe alvorlige sykdommer.

Det er først når sen ser jorden fra månen, at en forstår hvor lite og sårbart det biologiske ressursgrunnlaget er her i verden.

Generelt

Det er ei veldig uheldig utvikling en ser i forvaltninga av mindre vassdrag. Grunnen er at det mangler en grense for hvor stor andel av elvene og bekkene i et område som ikke skal bygges ut. Fra et naturforvaltningssynspunkt ville det være bedre å hente mere energi fra færre vassdrag, siden det særlig er den massive utbyggingen av en sårbare biotoper som er uheldig. Største delen av biomangfoldet finst i og nær elver og bekker, arealer som nå blir bygd ut i stor stil. Det er bedre å bygge dammer o.l. i noen vassdrag for å hente ut mere energi fra disse og dermed spare andre vassdrag. Problemet er at appetitten på nye vassdrag er like stor uansett hvor mange vassdrag eller hvor mye energi som er henta fra andre tidligere utbygde vassdrag. Resultatet av denne politikken er at habitattypene langs vassdragene blir dramatisk svekket. Det er katastrofe for norsk natur da disse er de mest artsrike. Miljødirektoratet, før Direktoratet for naturforvaltning (DN), er klar over dette problemet og har ved gjentatte anledninger argumentert for en mer edruelig utnytting av mindre elver og vassdrag. Høsten 2011 gikk direktør Janne Sollie ut i pressen med budskapet om at DN ville åpne opp for en utbygging og effektivisering av kraftanlegg i større elver for på den måten spare mindre elver. Teknisk ukeblad skrev 14. okt. 2011 følgende, «Direktoratet for naturforvaltning har tatt valget mellom pest og kolera. Direktør Janne Sollie varsler en oppmykning i synet på større vannkraftutbygginger.» Videre skriver de «Heller stort enn smått - de gode kraftprosjektene er de som gir mange kilowattimer og lite naturskade. Vår erfaring er at vindkraft og småkraft gir lite kraft og mye naturødeleggelser. Derfor vil vi heller diskutere større vannkraftanlegg. Med moderne vilkår og moderne utbygging kan dette bli mye mer gunstig enn mange små anlegg, som i tillegg krever mye infrastruktur i form av veier og kraftlinjer, sier Sollie». Kraftutbyggerne prøver med alle midler å minske den visuelle effekten av utbyggingen, men for biologien er det tap av leveområde og genetisk variasjon som er den største skadevirkningen. Den genetiske variasjon er sårbart i mindre elver da organismene i elva er isolert og ikke kan flytte seg over til ei anna elv på en enkel måte. Det som og er svært uheldig er at en taper genetisk variasjon uten at en kartlegger hvilke verdier en har mistet.

Energi

Jorda er full av energi, 99% av jordas masse holder en temperatur på over 1000° Celsius.

Massachusetts Institute of Technology laget i 2006 en rapport «The Future of Geothermal Energy» der de dokumenterte at USA lett kunne dekke sine energibehov bare med jordvarme innen relativt kort tid. I tillegg kommer solenergi som også er en stor energikilde. Begge disse energikildene har et lite biologisk fotavtrykk. Både vindkraft og småvannkraftverk gir store naturinngrep i forhold til utbytte i kW. En bør derfor satse på energityper som gir de minste skadevirkningene.

Konklusjon

Denne høringsuttalelsen er i stor grad basert på tips og innspill fra en rekke forskere med god kunnskap om biologifaget. Felles for alle er at de mener at disse kraftverkene ikke bør bygges.